

Studijní text

Tento studijní text je elektronickou kopií výňatku z textu a je určen pouze pro studenty Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Je určen výlučně k použití ve vyučování pro ilustrační účel nebo pro vědecké účely, jak je stanoveno v autorském zákoně (Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Studenti mohou text použít jen pro studijní účely. Je zakázáno text či jeho část jakkoliv dále šířit, kopírovat nebo používat na jiné účely, než je uvedeno výše.

❖ K. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ❖

μίξει. Καθώς χρησιμοποιούνε τις λέξεις τῆς καθαρεύουσας ὄχι μὲ κάποιον σύστημα αἰσθητικὸ ἀλλὰ μὲ τὴν προχειρότητα καὶ τὴν εὐκολία ποὺ τις χρησιμοποιεῖ ὁ βιαστικὸς δημοσιογράφος ἢ ὁ ἐπιστήμονας ποὺ ἐκλαϊκεύει τις διάφορες θεωρίες, καταργοῦνε κάθε προϋπόθεση καθαρῆς ποιητικῆς γλώσσας. Ἡ γλώσσα τους ὄλη τῆς τὴν πρωτοτυπία καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ παραστατικότητα τὴν ἐξαρτᾷ ἀπὸ μιὰ χτυπητὴ καθαρευουσιάνικη λέξη καρφωμένη ἐπιδειχτικὰ στὴν ἄμορφη μᾶζα μιᾶς δημοτικῆς φράσης. Μιὰ παραπλανημένη καὶ ἀφιλοσόφητη καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη σπρώχνει τοὺς νέους αὐτοὺς νὰ παραμελοῦνε τὴ φυσικὴ τους γλώσσα, νὰ μὴν τὴν ἀνυψώνουνε καθόλου ἀπὸ τὸ στατικὸ ἐπίπεδο τῆς καθημερινῆς ὑπηρεσιακῆς χρήσης, τῆς πρόχειρης κουβέντας καὶ τῆς ψευτοφιλοσοφικῆς ἀλληλογραφίας ἀπογοητευμένων ἐραστῶν καὶ νὰ ἀκκίζονται μὲ κωμικοποιημένες καὶ σοβαροφανεῖς καθαρευουσιάνικες ἐκφράσεις ὅπως χτυπᾶνε τὰ σπηρούνια τους στὰ πεζοδρόμια οἱ πρωτόβγαλτοι καὶ ματαιόδοξοι ἀξιωματικοί.

Ποιά σχέση ἔχουνε ὄλ' αὐτὰ μὲ τὴν καθαρὴ ποιητικὴ γλώσσα ποὺ εἶναι αὐστηρὸ σύστημα μὲ ὀργάνωση ἐσωτερικῆ, μὲ ἀπειρες καλλιτεχνικὲς δυνατότητες ἐξέλιξης καὶ πλουτισμοῦ, καὶ ὄχι αὐθαίρετο ἀνακάτωμα διγλώσσης πεζολογίας, γιὰ λόγους εὐκολῆς καὶ ἀνεξάντλητης κατασκευῆς τυποποιημένων καὶ ἀπρόσωπων στίχων; Μὲ τέτοια γλώσσα γιὰ ὄργανο ἐκφραστικὸ τίνος εἶδους τέχνης μπορεῖ κανεὶς νὰ θεμελιώσῃ αἰσθητικὰ καὶ τίνος εἶδους ποίηση νὰ πραγματοποιήσῃ; Τὸ βλέπουμε ἀλοίμονο, στὰ ἔργα τῶν ἀφθονῶν Καρυωτακικῶν ποιητῶν. Οἱ εἰκόνες τους, οἱ μεταφορές τους, οἱ παρομοιώσεις τους, οἱ ἀρχιτεχτονικὲς ἀναλογίες τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ποὺ συμβολικὰ παρασταίνουνε, ἢ ὑλοποιήσῃ σὲ ἦχο, σὲ χρῶμα καὶ σὲ σχῆμα τῶν αἰσθημάτων τους καὶ τῶν ὀραματισμῶν τους, ἢ θὰ χάνουνε τὸν προσωπικὸ τους χαραχτήρα μέσα στὴν ἄπλαστη μᾶζα καὶ τοὺς συμβατικὸς σχηματισμοὺς τῆς πρόχειρης πεζολογίας ἢ θὰ παίρνουνε κάτι τὸ ἀπόλυτο, τὸ ἀφηρημένο, καὶ τὸ ἀπειρο, ξεφεύγοντας ἀπὸ κάθε ἀναγκαῖο καλλιτεχνικὸ περίγραμμα καὶ πέφτοντας στὴν ἄβυσσο μιᾶς ἀπόλυτης ἀοριστίας ποὺ δὲ δίνει τίποτε στὴ φαντασία καὶ στὴν αἴσθηση τοῦ ἀναγνώστη. Ἡ ποιητικὴ

❖ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ❖

εἰκόνα, ἢ καλύτερα τὸ ποιητικὸ δράμα, γιὰ νὰ ἐντυπωθεῖ καὶ νὰ συγκινήσῃ λυτρωτικά, πρέπει νὰ ἀναγνωριστῆ ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ ἀναγνώστη σὰ μιὰ ζωντανή, φυσικὴ καὶ ρυθμικὴ πραγματικότητα, ἀσύγκριτα ὅμως πρὸ τελειωμένη, ἐξιδανικευμένη καὶ σχεδὸν ὑπεραισθητῆ. Διαφορετικά, ἢ ποίηση γίνεται πρόζα, καλὴ ἢ κακὴ ἀδιάφορο, ἐξυπηρετεῖ δηλαδὴ ὅλες τις ἄλλες ἀνάγκες τοῦ νοῦ μας ἐχτὸς ἀπὸ τὴν ὑπέρτατη ἐπιθυμία του νὰ ἐπικοινωνήσῃ μυστικὰ μὲ τὸν ὑπεραισθητὸ κόσμον τοῦ καθαροῦ ποιητικοῦ λόγου.

A. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, *Τὰ Νέα Γράμματα*, 1935, σ. 478-486

5. ΘΟΥΡΥΒΟΣ

Ὁ Καρυωτάκης ἦταν ἓνας ποιητὴς μὲ πολλὴν ἰδιορρυθμία. Πρὸ πάντων μὲ μιὰ καινούργια στὴν ποίησί μας διάθεσι. Πάντως ἓνας καλὸς ποιητὴς. Πέθανε —αὐτοκτόνησε— γυρεύοντας ἀκόμα τὸ δρόμο του. Ἄν ζοῦσε, ἴσως θὰ τὸν ἐβρισκε, ἴσως θὰ προχωροῦσε παλὺ κι' οἱ νέοι τοῦ 1963 θὰ εἶχαν νὰ μελετοῦν καὶ νὰ θαυμάζουν ἓνα ποιητὴ πολὺ διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸν ποὺ θεοποιοῦν οἱ νέοι τοῦ 1936. Γιατί, μερικοὶ τοῦλάχιστο, τὸν θεοποιοῦν. Κάνουν ἓνα μεγάλο θόρυβο γύρω στ' ὄνομά του. Ὁ Καρυωτάκης ἔγινε Καρυωτακισμὸς — κάτι σὰ σχολὴ καὶ σὰ θρησκεία. Ἐφθασαν νὰ τὸν ποῦν «Ἀντιπρόσωπο τῆς ἐποχῆς». Ἐφθασαν νὰ τὸν συγκρίνουν μ' ἓνα γίγαντα, μ' ἓνα ποιητὴ παγκόσμιον —τὸν Καβάφη— καὶ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν διάδοχόν του. Μέτρο, ὄριο, δὲν ἔχουν, βλέπετε, οἱ νέοι ὅταν θορυβοῦν γιὰ νὰ ὑψώσουν ἢ νὰ γκρεμίσουν. Μέσος ὅρας δὲν ὑπάρχει. Ἡ βαοβάβ ἢ λειχίνα ἢ Θεὸς ἢ σκύβαλο.

Δυὸ εἶναι τὰ δημοτικώτερα τραγούδια τοῦ Καρυωτάκη. Ἐνα γιὰ κάποιον φουκαρᾶ φαντάρου ποὺ ἦταν ψηλὸς καί, ὅταν πέθανε, δὲν τὸν χώρεσε τὸ φέρετρό του κι' ἔμειναν τὰ πόδια του ἔξω. Νόστιμο, ποιὸς λέει; Ὁ Σουρῆς ὅμως ἔχει τέτοια πρὸ νόστιμα. Κι' ἐν' ἄλλο, σάτυρα δῆθεν τοῦ Μαλακάση:

❖ Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ❖

Ἄ, κύριε, κύριε Μαλακάση,
Ποῖος νὰ βρεθῆ νὰ μᾶς δικάσῃ,
Μικρὸν ἐμὲ καὶ σᾶς μεγάλο,
Ἴδια τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλο;

Τὸ βαθύ νόημα ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ Μαλακάσης εἶναι τάχα μικρὸς κι ὁ Καρυωτάκης μεγάλος. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ διαφορὰ τοῦ ἀναστήματος δὲν φαίνεται, λέει, γιὰ τὴν ὥρα. Ὁ Μαλακάσης περνᾷ ἀκόμα γιὰ μεγάλο, γιατί ἔχει «τρόπους, παράστημα, θελκτικό μειδίαμα, μονόκλ, περιποιημένη φάτσα καὶ ὑπεροπτικὴ γκριμάτσα». Τίποτ' ἀπ' αὐτὰ ὁ Καρυωτάκης. Δὲν εἶναι παρά ἓνα «μισητὸ σκῆνωμα, ἓνα ἄθυρμα θανάτου, ἓνα συντριμμένο βάζο κι' ἓνα κύμβαλον ἀλαλάζον». Ναί, ἀλλὰ θὰ ἔρθῃ ἡμέρα, πού θάναυοθηθοῦν, θὰ νοιώσουν οἱ στραβοὶ τί μεγάλος ποιητὴς κρύβεται μέσα στὸ μισητὸ σκῆνωμα καὶ τί τενεκές, τί ἀληθινὸ κύμβαλον ἀλαλάζον εἶναι ὁ κύριος μετὰ τὸ μονόκλ. Καὶ θὰ γίνουν στὸ τέλος κάτι γέλια!

Ἄ, κύριε, κύριε Μαλακάση!
Ποῖος τελευταῖος θὰ γελάσῃ;

Ὁ Καρυωτάκης, βέβαια, ὁ μικρὸς θὰ φανῆ μεγάλος. Κι' αὐτὸ λέγεται σάτυρα... τοῦ Μαλακάση καὶ κινεῖ τοὺς νέους σ' ἐκστάσεις καὶ θαυμασμούς! Ἀλλὰ γιὰ μένα, δὲν εἶναι παρά μιὰ φαντασία, μιὰ ἀποκοιτὰ καὶ μιὰ ἀσέβεια. Ὁ Μαλακάσης δὲν εἶναι μόνο ἓνας «κύριος κύριος» μετὰ ὑπεροπτικὴ γκριμάτσα. Εἶναι κι' ἓνας θαυμάσιος ποιητὴς! Νὰ βγαίνῃ λοιπὸν ἓνας νέος καὶ νὰ τοῦ φωνάζῃ πῶς εἶναι μικρὸς μπροστά του, καὶ νὰ τὸν προκαλῆ, καὶ νὰ τοῦ προφητεῦῃ πῶς αὐτὸς ὁ νέος, θὰ γελάσῃ τελευταῖος, εἶναι κάτι πού οἱ θαυμασταὶ του, ἀντὶ νὰ τὸ ἐξείρουν ὡς σατυρικὸ ἀριστοῦργημα, ἔπρεπε νὰ τὸ κρύβουν, νὰ τὸ ἀποσιωποῦν, ὡς μιὰ κακὴ πράξι.

Ἀναφέρονται ἐπίσης ἐπιδεικτικὰ καὶ κάτι ἄλλοι σατυρικοὶ στίχοι τοῦ Καρυωτάκη:

... καὶ νὰ βλέπω δίπλα στ' ὄνομά μου,
Κλεαρέτη Δίπλα-Μαλάμου.

❖ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ❖

Ἐγὼ —τὶ νὰ σᾶς πῶ!— θὰ τὸ θεωροῦσα καλοτυχία, ἂν τ'ὄβλεπα κάποτε, κατὰ τύχη, «δίπλα στ' ὄνομά μου», τ' ὄνομα τῆς κυρίας Μαλάμου κάτω ἀπὸ ἓνα ποιήμα τῆς ἢ ἀπὸ ἓνα διήγημα. Αὐτὸ τοῦ Καρυωτάκη τοῦ ἔφερνε πλῆξι κι' ἀπελπισία. Ἄλλη ἀφορμὴ μετὰ θαυμασμούς, κι' ἐκστάσεις ἐκ μέρους τοῦ νέου: μιὰ ἀσέβεια πρὸς γυναῖκα πού, ἂν καὶ τ' ὄνομά τῆς σηκῶνῃ καλαμπούρια κι' ὁμοιοκαταληξίες, εἶναι ἡμῶς μιὰ ποιήτρια καὶ μιὰ διηγηματογράφος πού χρωστᾷ νὰ τῆ σέβεται ὁ καθένας.

Ἀλλὰ ξέρουν οἱ νέοι τί θὰ πῆ σεβασμός; Αὐτὸ, δυστυχῶς, δὲν τὸ ἔξερε οὔτε ὁ Καρυωτάκης. Καὶ τώρα τὸν ἀποθεώνουν ὡς Ἀντιπρόσωπο τῆς ἐποχῆς. Μετὰ τὸ δίκιο τους!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐλευθέρα Γνώμη, 10.2.1936

6. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΙΣΜΟΥ

Ἡ ποίηση εἶναι μιὰ πολὺ μεγάλη ὑπόθεση. Ὡραία σὰν τὴν περιπέτεια, σκληρὴ σὰν τὴν ἀσκητεία, ἀλλότροπη σὰν τὰ παράδοξα ἀνθη, ποιικίλη κι' ἀτίθαση σὰν τὰ πελώρια συναισθήματα. Ὅσες φορές μετὰ ἀνησυχῶν τὰ ζητήματά τῆς, ὅσο μετὰ τρικυμιῶν οἱ γίγαντες τῶν προβλημάτων πού θέτει στὶς σημερινὲς στιγμές, ἓνας φόβος δισταχτικότητας, ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ἐλιγγῶν, μοῦ ἀφαιρεῖ τὴν πρώτη ἀφέλεια, τῆ δευτέρῃ τόλμῃ. Ἀπὸ ποῦ σημεῖο νὰ τὴν ἀγγιξῆς; Ἡ μακαριότητα δὲν μ' ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ τὴν ἰδῶ σὰν ἓνα πτώμα ἀκείμενο ἐκτάδην, γιὰ νὰ τὸ κλάψουν οἱ εὐαίσθητοι καὶ νὰ τὸ στολίσουν οἱ ἀγνὲς κόρες. Τὸ βλέπω σὰν ἓνα σφριγηλὸ ὄργανισμό, σὰν ἓνα νέον ἐξᾶλλο ὀλίγων μόνο χρόνων, γεννημένο γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς μεταλλαγῆς, τῆ δάφνη τῆς ἐξελέξεως, καὶ τὸ ἐγκώμιο τῶν μεγάλων δρόμων. Μετὰ καίει ἢ ἀστραπὴ τῆς νέας τῆς μορφῆς. Μοῦ φέρνει τὸν

του, οι αισθητικές του πολυπρότητες, μᾶς ἔδιναν τὴν αἴσθησι τοῦ νέου, ποὺ εἶχαμε ἀνάγκη. Εἴταν σὰ μιὰ διέξοδος ἀπὸ μιὰ κατάστασι λαβυρίνθου. Οὐσιαστικὰ ὁμοῦς ὁ Καβάφης δὲν μᾶς ἔδωσε μιὰ νέα ποιητικὴ γλῶσσα. Αὐτὴν μᾶς τὴν ἔδωσε ὁ Καρυωτάκης.

Κι' ἐδῶ πρέπει ἀκόμη ν' ἀναζητηθῆ τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιδράσεώς του. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ ἓναν ποιητὴ, γιὰ ἓναν καλλιτέχνη, νὰ ἐκφράσῃ μιὰν ἀδυναμία, ἢ μιὰν ἀρρώστεια τῆς ἐποχῆς του. Μήπως κάθε τι ὑλόγυρά μας, οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ στάσι τους καὶ μὲ τίς πράξεις τους καὶ μὲ τὰ λόγια τους, δὲ μᾶς μιλοῦν ἄμεσα καὶ πειστικὰ γι' αὐτὴν; Δὲν φτάνει ἀκόμη νὰ βγῆς μέσ' ἀπ' τὰ σπλάγχνα τῆς ἐποχῆς σου, νὰ ἐνσαρκώσῃς τὸ ἄμορφο καὶ ἀπροσδιόριστο ἐγὼ τῆς, ν' ἀποτελέσῃς τὴ συνισταμένη τῶν ἀνεκφραστῶν πόνων τῆς. Ἡ μᾶλλον, δὲ μπόρεῖς νὰ γίνῃς ὅλα αὐτά, ἂν δὲ βρῆς τὴν καινούρια, δική τους γλῶσσα. Γιατὶ ἂν ὅλα τὰ πράγματα ἔχουν ὡς τώρα εἰπωθεῖ, τοῦτο εἶναι τὸ μόνο ποὺ ἀπομένει στὸ γνήσιο καλλιτέχνη. Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ μέσα στὴν ποίησι τοῦ Καρυωτάκη, ἢ καλύτερα σ' ἐκεῖνο ποὺ ἐκφράζει αὐτὴ ἢ ποίησι, βρῆκε φωλιά ἢ ψυχικὴ ἐξάντλησι κ' ἢ διανοητικὴ ἐξάρθρωσι μιᾶς γενιάς, διψασμένης στὸ βάθος γιὰ λεπτές συγκινήσεις, ποὺ διαλύονταν καὶ σαρώνονταν μέσα στὸ στρόβιλο τῆς πραγματικότητος.

Ἄλλο ζήτημα εἶναι τώρα ἂν πρέπει ν' ἀγαποῦμε καὶ νὰ θαυμάζουμε τὸν Καρυωτάκη, ἢ νὰ τὸν ἀποφεύγουμε σὰ μιὰν ἀρρώστεια κολλητικὴ, ἂν θέλουμε νὰ διατηρήσουμε τὴν ψυχικὴ μας υγεία. Πάντως φαντάζομαι, πὼς σὲ καθένα ποὺ τὸν πλησίασε μὲ τὴν ἔλξι τοῦ ποιητικοῦ πάθους, ἢ προσκόλλησής του σ' αὐτὸν πρέπει νὰ συμπίπτῃ μὲ μιὰ περίοδο βαθεῖας καταπτώσεως, αὐτοεγκαταλείψεως καὶ νοσηρῆς μελαγχολίας. Ἡ ἐποχὴ μας ἔζησε ἄμεσα τὸ δράμα τοῦ Καρυωτάκη, μετὰγγισε ἀπ' τὸ αἷμα του μέσα στίς φλέβες τῆς. Ἴσως μιὰ ἄλλη ἐποχὴ, θὰ τὸν πλησιάσῃ μ' ἓναν τρόπο διαφορετικὸ, γιὰ νὰ γευθῆ ἀπ' αὐτὸν μόνο τὸ ἄθος τῆς τέχνης του, χωρὶς τὴ μοιραία ἄλλωστε στὴν περίπτωσή μας, σύγχυσι τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ζωῆς. Ἡ ἀπόστασι θὰ ρυθμίσῃ τὰ πράγματα. Ἄλλο εἶναι σήμερα ὁ «Βέρθερος» τοῦ Γκαίτε, κι' ἄλλο ἦταν στὴν ἐποχὴ ποὺ τὸν ἐνέπνευσε. Ἄλλὰ μοῦ ἔρχεται περισσότερο στὸ νοῦ ἢ μοῖρα τοῦ Μπωντλαίρ. Αὐ-

τὸς προτίμησε τὸν ἀργὸ ἀπ' τὸ βίαιο θάνατο. Ἴσως ὁ Καρυωτάκης νᾶζῃσε διαφορετικὰ τὴν ποίησίν του, ἔκλεισε ὁμοῦς σὰν ἐκεῖνον μέσα σὲ κάθε στίχο του μιὰ πικρὴ σταγόνα ζωῆς, ἔβαλε ἀδιάκοπα σὲ δικιμασία τὴν εὐαισθησία του, ἀνικανοποίητος πάντα κι' ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν πραγματικότητα.

Τοὺς στοχασμοὺς αὐτοὺς ἔκαμα, στὴ σκέψῃ πὼς μπήκαμε κιόλας στὸ δέκατο χρόνο ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καρυωτάκη. Θὰ ἦταν ἄρᾳ γε πρῶτο νὰ σκεφθοῦμε γιὰ ἓνα φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ ποιητῆ, ποὺ νὰ ἔχῃ τὴ σημασία μιᾶς εὐρύτερης ἐρμηνείας καὶ μιᾶς ἀσφαλέστερης τοποθετήσεως τῆς περιπτώσεώς του. Βιαστικὸ ἦταν τὸ πέρασμά του ἀνάμεσά μας, πέρασμα διόλου ἐνός θριαμβευτῆ, ἀλλὰ ἐνός ἀνθρώπου ποὺ μετουσίωσε τὸν πόνο του—ὄχι, γιὰ νὰ μᾶς ἐγγίσι στὰ ἐξωτερικὰ κύτταρα καὶ νὰ μᾶς φέρῃ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν ἀπλώσῃ στὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς στὸν κλειστὸ κι' ἀδιὰπέραστον κόσμον τοῦ καθενός μας. Γιατὶ ὁ Καρυωτάκης ἀπελευθέρωσε τὸν ποιητικὸν λόγο ἀπὸ πολλὰ περιττὰ πράγματα, τοῦ ἔδωσε τὴν ικανότητα νὰ ἐκφράσῃ μὲ πειθῶ ψυχικὲς καταστάσεις πὺ σύνθετες σὲ μιὰ νέα φόρμα, μ' ἓνα λυρισμὸ νέον ὅπου βρῆκε θέση ἓνα στοιχεῖο ἰδιαιτέρως ἀντιλυρικό· ἢ εἰρωνεία.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ, *Ἡ Καθημερινή*, 12.8.1937

14. Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Δέκα χρόνια πᾶνε νὰ συμπληρωθοῦν ἀπ' τὴ μέρα, ποὺ ὁ ποιητὴς τῶν «Νηπενθῶν» δὲν ὑπάρχει πιά. Κι' ὁμοῦς ἔρχονται στιγμὲς ποὺ μᾶς φαίνεται πὼς ἀκόμη κινεῖται ἀνάμεσά μας. Τόσο πολὺ νοιώθουμε τὸν ἑαυτὸ μας μαζί του δεμένο. Γιατὶ γιὰ τὴ γενιά μας, γιὰ ὅλους ὅσους τὸ 1930 περίπου κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους, ὁ Καρυωτάκης δὲν ἦταν ἓνας ἀπλὸς ποιητὴς. Ἦταν κάτι περισσότερο. Εἶχε καταντήσει πραγματικὸ σύμβολο.

Παιδιά ἀκόμη δεχτήκαμε τὴ γοητεία τῆς ποίησής του. Ἡ ἔκδο-

❖ K. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ❖

ση τῶν «Ἐλεγείων» του μᾶς συνάντησε πάνω στὰ μαθητικά θρανία. Μᾶς ζάφνιασε. "Ὀχι τόσο γιὰ τὴν ἀξία τῆς τέχνης του —δὲν εἴμασταν ἀκόμη σὲ θέση νὰ τὴν ἐχτιμήσουμε— ὅσο γιὰ τὶς ἰδέες καὶ τὰ συναισθήματα, ποὺ ἐξέφραζε. Μέσα στοὺς στίχους του ἀνακαλύπταμε τὸν ἑαυτό μας, σ' ὅ,τι τὸ ἰδιαίτερο νομίζαμε, πὼς αὐτὸς διέθετε. Ἡ ἀπαισιοδοξία του ἦταν καὶ δικιά μας ἀπαισιοδοξία. Ὁ σκεπτικισμὸς του, καθὼς ἀγκάλιαζε ὅλες τὶς παραδεγμένες ἀξίες τῆς ζωῆς, εἶχε κάτι τὸ κοινὸ μὲ τὴν περιφρόνηση ἢ τὸ παλὺ τὴν ὑπεροπτικὴ συγκατάβαση, ποὺ δείχναμε ἀπέναντι στὰ ἀγαθὰ γεροντάκια, ποὺ ἐπιμένουν μὲ τὸ πῶδ συγκινητικὸ καὶ στομφώδες ὕφος, νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη σὲ ἰδανικά, ποὺ ἀπὸ καιρὸ τὰ εἴχαμε ξεγράψει σὰν καταστροφικὲς πλάνες. Ἀλήθεια! Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο, ποὺ αὐτόματα διαγραφόταν στὰ χεῖλη μας κάθε φορὰ ποὺ βρισκόμασταν μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια προσπάθεια;

Τὰ «Ἐλεγεία» ἤρθαν νὰ μεταβάλουν σὲ πίστη ὅ,τι δὲ μᾶς ἦταν παρὰ ἀπλὴ διάθεση. Μᾶς ἔδωσαν τὸ θεωρητικὸ στήριγμα, ποὺ ἀπεγνωσμένα ζητούσαμε. Εἶδαμε τὴν ἐκδοσὴ τους σὰν πολὺτιμο δῶρο. Τὰ ὑποδεχθήκαμε μὲ ἀσυγκράτητη χαρὰ, πραγματικὸ εὐαγγέλιο, ὥστε λοιπὸν ὁ σκεπτικισμὸς, ἡ μισανθρωπία, ὁ ἐγωκεντρισμὸς μᾶς δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἀδυναμίας, δὲν ἦταν ἐκδήλωση κατωτερότητας καθὼς ἐπέμενε τὸ περιβάλλον μας νὰ μᾶς πείσει ἀλλὰ ὑπεροχῆς ἀπέναντί του. Μᾶς τὸ ἔλεγε ὁ ποιητῆς τῶν «Νηπενθῶν». Μᾶς τὸ ἐπεβεβαίωνε ἡ αὐτοκτονία του. "Ἔτσι τοῦλάχιστο πιστεύαμε τότε, ἀνίκανοι νὰ πλησιάσουμε τὸ πραγματικὸ βάθος τοῦ δράματός του, νὰ δοῦμε τὶς ἀληθινὲς αἰτίες τῆς ὕστατης καὶ ἀπεγνωσμένης πράξης του. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ τὸν ἀνεβάσουμε σὲ σύμβολο; Πῶς νὰ μὴ θεωρήσουμε τὸν Καρυωτάκη γιὰ πραγματικὸ πνευματικὸ ὁδηγὸ, ντυμένον μάλιστα μ' ἓνα τέτοιο φωτοστέφανο;

Ἡ παιδικὴ φαντασία δὲν ξέρει περιορισμούς. Περιφρονεῖ τὸ μέσον ὄρο. Ἀφίνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπ' τὸ πάθος τῆς, ἀνεξάρτητα ἀν φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης ἢ τοῦ μίσους, ἐντελῶς φυσικὰ χωρὶς νὰ υπολογίζει τοὺς ἐνδοιασμούς τῆς λογικῆς. Ὁ Καρυωτάκης ἦταν γιὰ ὅλους μας τὸ ἰδεατὸ πρότυπο. Τὰ περιθώρια τῶν βιβλίων του ὑπομονετικὰ δέχτηκαν τὰ μαθητικά μας δοκίμια, τὶς πρῶτες παιδιάστικες σκέψεις

❖ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ❖

πάνω στὴ ζωῆ. Κι' οἱ στίχοι καὶ οἱ σκέψεις δὲν ἦσαν παρὰ ἀσθενικῶς ἀντίπαλος, ἀθλια μίμηση τῶν δικῶν του προτύπων. "Ὅσα κατορθώσαν νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μποροῦν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουν. "Ὅσο γιὰ τὰ ποιήματά του, ἡ ἀπαγγελία τους εἶχε γίνεαι κάποτε μοναδικὴ μας ἀπασχόληση. Κι' ἀν ἀνασκαλέψουμε κάπως τὴ μνήμη μας, θὰ θυμηθοῦμε πὼς κάποτε μίνοιο ἢ καὶ μὲ τὴ συντροφία μερικῶν φίλων, σὲ καμμιὰ συνοικιακὴ ταβέρνα, ἢ ἀπόμερο δρομάκου νὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ κλαψιάρικο τόνο:

Τὶ νέοι ποὺ φτάσαμε ἐδῶ, στὸ ἔρμιο νησί, στὸ χεῖλος τοῦ κόσμου, δῶθε ἀπ' τὸ ὄνειρο καὶ κεῖθε ἀπὸ τὴ γῆ! ὅταν ἀπομακρύνθηγεν ὁ τελευταῖος μας φίλος ἤρθαμε ἀγάλι σέροντας τὴν αἰωνία πληγή.

Μὲ μάτι βλέπουμε ἀδειανό, μὲ βῆμα ἰσχυρισμένο τὸν ἴδιο δρόμο παίρνομε καθένας μονιχός, νιάθηνε τ' ἄρρωστο κορμί, ποὺ ἐβάρυνε, σὰν ξένο, ὑπόκωφος ἀπὸ μακρὰ φτάνει ἡ φωνή μας ἀχός.

Ἡ ζωὴ διαβαίνει, πέρα στὸν ὀρίζοντα σειρήνα, μὰ θάνατο, καθημερινὸ θάνατο καὶ χολὴ μόνον, γιὰ μᾶς θὰ φέρει, ὅσο ἀν γελᾷ ἢ ἀχτίνα τοῦ ἡλίου καὶ οἱ αἰῶρες πνέουνε. Κ' εἴμαστε νέοι, πολὺ

νέοι, καὶ μᾶς ἄφισεν ἐδῶ, μιὰ νύχτα, σ' ἓνα βράχο, τὸ πλοῖο, ποὺ τώρα χάνεται στοῦ ἀπείρου τὴν καρδιά, χάνεται καὶ ρωτιόμαστε τί νάχομε, τί νάχω ποὺ σβύνομε ὄλοι, φεύγομε ἔτσι νέοι, σχεδὸν παιδιά!

Ἀπὸ τότε πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Βρεθήκαμε μέσα στὸ στίβο τῆς ζωῆς. Οἱ περισσότεροὶ δεθῆκαμε μὲ τοὺς καθημερινούς της ἀγῶνες. Ἄλλες χίμαιρες, ἀλλὰ ἰδανικά μᾶς μεταβάλανε σὲ σκλάβους τους. Πιστέψαμε, πολλὲς φορὲς ἀναγκάσαμε τὸν ἑαυτό μας νὰ πιστέψει στὴν ἀνωτερότητά τους, στὸ ἀπόλυτο κῦρος του. Παλαίψαμε καὶ παλεύου-

με για την υλοποίησή τους. Μά [μέ] την καινούργια μας πείρα ζητήσαμε να δοῦμε τὸν παλιὸ ἑαυτὸ μας. Οἱ περισσότεροὶ τὸν κατεδίδαξαν ἀνέκκλητα. Στὸ ἔργο τοῦ Καρυωτάκη σήμερα δὲ βλέπουμε πιά παρὰ τὴν ἀπεγνωσμένη κραυγὴ μιᾶς δραματικῆς ἱστορικῆς στιγμῆς. Διακρίνουμε τὶς καταστροφικὲς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε ἡ ἐξακολούθησή τῆς ἐπίδρασής του. Ἀγωνιζόμαστε, ὅσο μᾶς εἶναι βολετό, νὰ τὴν ἀποφύγουμε. Ἡ ζωὴ μᾶς εἰδείξε ποὺ βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ διέξοδος.

Κι' ὅμως ἔρχονται κάποιες στιγμές, ποὺ καὶ σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα μας νοιώθουμε κάποιες ἀμφιβολίες. Ἀδιόρατες ἴσως, ποὺ πρὶν ἀλόγητολμήσουν νὰ ἐμφανιστοῦν ἐξαφανίζονται. Ἡ παρουσία τους ὅμως δείχνει πὼς κάτι ἀκόμη μένει μέσα μας ἀπ' τὸν παλιὸ ἑαυτὸ μας. Κι' ἂν κάποτε ἡ ἄρνησή μας παίρνει μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι πρέπει ὀξύτητα, ὁ προσεχτικὸς παρατηρητὴς ἄς μὴ τὸ ἀποδώσει σὲ ἐπιτόλαιο δογματισμὸ. Ἄν προσέξει περισσότερο, θὰ δεῖ πὼς τὸ μένος μας στρέφεται περισσότερο ἐναντίον τὰ ὑπολείμματα τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ μας, πὼς γίνεται περισσότερο ἀπὸ ἀντίδραση σ' αὐτὸν ποὺ δὲ μᾶς ἐπιτρέπει ἐλεύθερα νὰ ἀκολουθήσουμε τὸ δρόμο, ποὺ νομίζουμε πὼς ὀδηγεῖ πρὸς τὴ διέξοδο, παρὰ ἐναντίον τῶν τρίτων. Ἔτσι ἐξηγοῦνται τὰ ἀντιφατικὰ συναισθήματα, ποὺ μᾶς κυριεύουν κάθε φορά, ποὺ ξαναρχόμαστε σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ ἔργο του. Τὸ διαπιστώσαμε μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων του. Ἡ σκιὰ τοῦ Καρυωτάκη, εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς παρακολουθεῖ σὲ κάθε μας βῆμα. Εἶναι ἡ βαριὰ κατάρρα τῆς γενηᾶς μας.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΡΙΚΑΣ, *Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία*, Ἰανουάριος 1938

15. Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ
(ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ)

Ἡ διάδοση ἑνὸς ἔργου ἢ, ὅπως λέμε ἀλλοιῶς, ἡ ἀπήχηση, στὴν ποίηση ὅσο καὶ στὴν πεζογραφία, σημειώνει τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐπιρροῆς

του ποὺ ἄλλοτε ἄμεσα, σὰμ φυσικὴ καρποφορία. καὶ ἄλλοτε σὰν ἀναβίωση μετὰ ἀπὸ νεκρὲς περιόδους, ἔρχεται νὰ παρατείνει τὴν ὑπαρξή του. Κοινὲς ψυχολογικὲς διαθέσεις, βγαλμένες ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς ἐποχῆς, μπορεῖ νὰ προκαλέσουν στὴ λογοτεχνία τάση χωρὶς τὰ διάφορα ἔργα ποὺ τὴ φανεροῦν νὰ ἔχουν κοινὲς λογοτεχνικὲς ἀφετηρίες ἢ νὰ συγκοινωνοῦν μὲ τὶς ἴδιες πηγές.

Ὁ Καρυωτάκης ἄφηκε βαθὺ αὐλάκι στὴν ἑλληνικὴ ποίηση δημιουργώντας ἕνα χαρακτηριστικὸ φαινόμενον ἐπιρροῆς. Τὴ λειτουργία τοῦ ποιητικοῦ λόγου ὁ Καρυωτάκης τὴ στήριξε σὲ πολὺ στενὴ ἐσωτερικὴ βάση. Κέρδισε πολλοὺς θαυμαστὰς μὲ τὸ μικρὸ του ἀνάστημα, μὲ τὸ ἀνυπόκριτο, ἀγέλαστο, πικραμένο του πρόσωπο ποὺ εἶχε σκληρυνθεῖ στὴν ἐκφραση τῆς πρὸ ἀνθρώπινης ὀδύνης. Δὲν εἶταν ρεαλιστής, -ὁ ρεαλισμὸς θέλει δύναμη, νεῦρα, παράφορο ἀγκάλιασμα τῶν πραγμάτων. Ὡστόσο πλέει στὴν πεζότητα. Ἡ πραγματικότητα μὲ τὸν συμπαγῆ ὄγκο τῆς τὸν σκιάβωνε, τὸν κύκλωνε, τὸν ἀκίνητοῦσε. Τὴν ἔβλεπε ψυχρά, μὲ τὸ ἀσυγκίνητο μάτι τοῦ νευρασθενικοῦ. Ἔτρεφε ἀσύστατες χίμαιρες καὶ διαθέσεις φυγῆς ποὺ εἶταν κατὰ βάθος παιδαριώδεις. Καὶ ὅταν δὲν παίζει μὲ ἀνοιχτὰ χαρτιά καὶ ὅταν δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ δοῦμε τί ἔκταση παίρνουν μέσα του οἱ μικρὲς ἔγνοιες, οἱ συγκεκριμένους ἀπογοητεύσεις, οἱ ἀηδίες γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ποὺ τὸν περιστοιχίζουν, μαντεύουμε σὲ ποιοὺς βάλτους βρίσκεται καθισμένη ἡ ζωὴ του.

Κι' ἄλλοι ἀπόκληροι ἄφηκαν στίχους γεμάτους ἀπὸ κραυγὲς πόνου. Μὰ ἡ φαντασία λειτουργοῦσε μέσα τους ἀμέσως ὀράματα. Ἡ ἀπλούστατα: πίστευαν στὸ πνεῦμα ποὺ εἶναι ἀξία αἰώνια καὶ δὲν τὴ λιγοστεύουν οἱ ἔνδειες, οὔτε τὴ λερώνουν οἱ ἐξαθλιωμένες βιωτικὲς συνθηῆες, -ὅταν εἶναι πραγματικὴ. Γύρω στὰ εἰκοσιπέντε τοῦ ὁ Τζῶν Κήτς μὲ φαλιδισμένα τὰ δνεира, ἄρρωστος, ἄδοξος καὶ φτωχός, ἔγραψε τὴν «Ὡδὴ στὸ ἀηδόνι», ἀπαράμιλλη γιὰ τὸ λυρικὸ ὕφος. Τὴ σημασία ἔχει ὅτι τὸ ποίημα τελειώνει μὲ τὴν ἐκφραση τῆς πρὸ ὤμης ἀπελπισίας;

Τοῦ Καρυωτάκη καὶ οἱ φωτεινότεροι στίχοι ἔχουν κάτι τὸ κούφιο. Χάσκουν πρὸς τὰ ἀσύλληπτα καθὼς μιλοῦν εἴτε γιὰ τὰ παρα-